

are certain, priority conformities to law of planning of technology of modern lesson of Ukrainian are distinguished.

Key words: conformities to law studies, external and internal, general and concrete conformities to law, priority conformities to law of planning of lesson.

УДК 37.035.3:641.5

Левченко Н.Г.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ЗА ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПРОФІЛЕМ НАВЧАННЯ

У статті представлено етапи експериментування технології формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання; визначено показники, критерії і рівні; показано результати експериментальної апробації зазначеної технології; зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: базові поняття, технологічний профіль, старшокласники, технологія формування понять.

Зміни, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, значно впливають на освітньо-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

У процесі вивчення різних предметів учень опановує систему знань, що складається з таких структурних елементів: наукові факти, поняття, закони, теорії. Ці елементи знаходяться у тісному взаємозв'язку, тому між ними не можливо встановити чітко окреслені межі. Поняття відіграють провідну роль при засвоєнні системи наукових знань. Саме тому проблема формування понять є досить важливою у теорії і методиці профільного навчання.

Загальні питання формування понять розглядалися у дослідженнях С. Гончаренка, В. Криворотька, Я. Олійника, В. Онищука, М. Откаленка, О. Падалки, М. Ярмаченка, Б. Яценка. До проблеми сприймання і засвоєння понять зверталися психологи М. Богоявленський, М. Верзілін, Л. Виготський, П. Гальперін, Л. Ельконін, О. Кабанова-Міллер, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Н. Менчинська, Л. Рубінштейн, М. Шардаков; дидакти М. Скаткін, А. Усова та інші вчені.

Проблемам профільного навчання учнів присвячені дослідження А. Вихруща, Н. Калініченко, О. Коберника, Г. Левченка, О. Ляшенка, В. Моргуна, А. Самодріна, Г. Терещука, О. Шпака та ін.

Метод моделювання у своїх дослідженнях використовували З. Дьенеша, Г. Лук'яненко, І. Карнаух, М. Корець, Ю. Кузьменко, Є. Кулик, Ж. Піаже та ін.

Разом з тим проблема підготовки старшокласників з технологічного профілю є недостатньо дослідженою і тому залишається актуальною. Актуальність її підсилюється сучасними вимогами до навчального процесу у загальноосвітніх навчальних закладах.

Мета статті – експериментально підтвердити ефективність запропонованої технології формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання.

Однією з умов формування особистості є формування у неї системи наукових поглядів, що спирається на знання термінології. Проведений констатувальний експеримент і здійснений після нього аналіз засвідчив, що незначна увага у профільній школі відводиться формуванню базових понять взагалі, і, зокрема, з технологічного профілю. Анкетування старшокласників, вчителів трудового навчання дає підстави стверджувати, що близько 17 % серед опитаних виявили достатні знання базових понять.

З-поміж сукупності зовнішніх об'єктивних умов, що сприяють формуванню освітнього середовища профільної школи виокремлено й обґрунтовано ті педагогічні умови,

що підвищують рівень знань у старшокласників базових понять, зокрема, з технологічного профілю, а саме:

- 1) підбір доцільних методів і засобів формування базових понять;
- 2) організація активної пізнавальної діяльності старшокласників на кожному формувальному етапі;
- 3) використання понять у практичній діяльності;
- 4) організація самостійної роботи по оволодінню базовими поняттями;
- 5) реалізація міжпредметних зв'язків [2].

Запропонована технологія організації навчальної діяльності учнів у профільній школі, реалізується у вигляді моделі формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання [3]. Модель є сукупністю компонентів взаємодії вчителя й учня як учасників педагогічного процесу, які зорієнтовані на формування понятійно-термінологічного апарату учня. Вона побудована за дотримання педагогічних принципів, педагогічних умов, що висуваються до процесу формування понять, урахування особливостей організації навчального процесу у ЗНЗ та взаємодії внутрішнього і зовнішнього середовищ.

Запропонована технологія експериментувалася у три етапи.

На першому етапі проаналізовано проблеми формування базових понять з основ кулінарії у науковій літературі, проведено порівняльний аналіз психолого-педагогічних підходів щодо формування понять, на основі чого виділено п'ять етапів їх формування, що лягло в основу запропонованої моделі.

На другому етапі дослідження проведена практична апробація та пошук технології формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання та проведено формувальний експеримент.

На третьому етапі завершено формувальний та проведено контрольний експеримент, здійснено обробку та інтерпретацію отриманих результатів.

Для організації експериментальної роботи було розроблено необхідні дидактичні та методичні матеріали, анкети для старшокласників, вчителів, для констатувального експерименту та контрольного зрізів, таблиці для аналізу емпіричних даних формувального експерименту, критерії рівнів сформованості формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання; проведено тренувальні семінари з учителями трудового навчання з метою ознайомлення їх з основними компонентами моделі формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання та з методикою впровадження її у навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Показники визначалися на основі трьох критеріїв (когнітивного, мотиваційного, діяльнісного), що виокремлені на основі аналізу досліджень Н. Кардаш, Т. Назаренко, М. Пелагейченка та ін. [1; 4; 5].

Щодо показників по кожному критерію, то їх визначали відповідно до специфіки формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю.

Так, серед показників когнітивного критерію були обрані: обсяг, якість знань базових понять і здатність до їх узагальнення та аналізу, самостійне поглиблення знань з термінології.

Показниками мотиваційного критерію обрали такі, як наявність комунікативних потреб у використанні базових понять під час практичного навчання; наявність інтересу до виконання основних і додаткових завдань, спрямованих на формування базових понять.

Серед показників діяльнісного критерію були виокремлені здатність застосовувати знання базової термінології на практиці; вміння оперувати поняттями й узагальнювати здобуті знання з термінології.

Відповідно до обраних критеріїв і їх показників схарактеризовано рівні сформованості у старшокласників базових понять з технологічного профілю. Зокрема, у ході дослідження було виокремлено три рівні, а саме: низький, середній і високий (табл. 1).

Характеристика рівнів сформованості у майбутніх учителів трудового навчання фахових понять з основ кулінарії

Рівні	Характеристика рівнів
Низький	<ul style="list-style-type: none"> - частково відтворює незначну кількість базових понять з профілю; вимагає постійного контролю або допомоги, допускає помилки у вживанні базових понять; має уявлення про даний предмет або явище, що позначає те чи інше поняття, але розрізнення суттєвих ознак не відбувається; практично не використовує довідкову літературу під час виконання завдань проблемного характеру; не прагне поповнювати свій понятійно-термінологічний апарат; - байдуже ставиться до вибору базових понять, будуючи відповідь з урахуванням практичних і лабораторних занять; не виявляє інтересу до виконання завдань із використанням базових понять; практично не виконує завдання самостійної роботи, спрямованої на формування базових понять; - не використовує знання базових понять у практичній діяльності; не дотримується правильного формулювання визначень понять; не може узагальнити здобуті знання з фахової термінології
Середній	<ul style="list-style-type: none"> - відтворює значну кількість базових понять; виокремлює суттєві ознаки даного поняття, але ще не розрізняє їх; не має власного розуміння поняття, але має чітке уявлення його образу; час від часу звертається до довідкової літератури у процесі виконання завдань проблемного характеру; прагне поповнювати власний понятійно-термінологічний апарат; - добираючи базові поняття відповідаючи на практичних і лабораторних заняттях, допускає помилки, які самотужки виправляє; виявляє незначний інтерес до виконання завдань із використанням базових понять; виконує лише ті завдання самостійної роботи, які не вимагають значної затрати часу; - недостатньо використовує знання базової термінології у практичній діяльності; плутається при формулюванні визначень понять; намагається узагальнювати здобуті знання з базової термінології
Високий	<ul style="list-style-type: none"> - вільно володіє поняттями, встановлює зв'язки між ними; постійно використовує довідкову літературу для розв'язання завдань проблемного характеру; регулярно поповнює власний понятійно-термінологічний апарат; - грамотно добирає базові поняття при побудові відповіді на практичних і лабораторних роботах; застосовує творчий підхід у вирішенні завдань із використанням базових понять; творчо підходить до виконання завдань самостійної роботи, що спрямовані на формування базових понять; - постійно застосовує знання базової термінології у практичній діяльності; вільно оперує базовими поняттями; здатний до узагальнення здобутих знань з термінології, що полягають у розробці словничка

З метою дослідження рівня сформованості у старшокласників базових понять з технологічного профілю навчання було розроблено спеціальні завдання, які враховували рівень володіння старшокласниками базовими поняттями із основної школи, рівень їх життєвого досвіду, а також вимоги, що висуваються до навчального процесу у загальноосвітніх навчальних закладах з технологічним профілем. Завдання були спрямовані на виявлення рівня сформованості у старшокласників базових понять з технологічного профілю навчання (високого, середнього і низького).

Такими завданнями, наприклад, були: продовжити речення; відповідно до контексту вказати чи правильно чи ні вжите те чи інше поняття, якщо неправильно, то замінити його; об'єднати поняття з його визначенням.

Результати засвідчили, що на початку експерименту старшокласники, які входили до складу контрольних і експериментальних груп, мали приблизно однаковий рівень сформованості базових понять з технологічного профілю. Зокрема, переважна більшість студентів мала низький або середній рівень сформованості базових понять, а саме 83,1 % старшокласників, що входили до складу контрольних груп та 82,2 % тих, хто був включений до складу експериментальних груп. Результати констатувального експерименту засвідчили необхідність формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю.

Запровадження у експериментальних групах розробленої моделі дає підстави стверджувати про зміну рівнів знань старшокласниками базових понять з технологічного профілю. Про це свідчить позитивна динаміка: у експериментальних групах кількість старшокласників з високим рівнем зросла на 7,4 %, з середнім – на 12,8 %, з низьким зменшилась на 20,1 %, а у контрольних групах з високим – на 2,4 %, середнім – на 7,1 %, а з низьким зменшилась на 9,5 %.

Результати експерименту дають підстави до висновку, що запропонована технологія формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю, в основі якої є модель – результативна.

Отже, організація процесу формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю за розробленою моделлю сприяє повному, глибокому та міцному засвоєнню знань з термінології, дає можливість сформувати у них високий рівень володіння базовими поняттями. Шляхи підвищення ефективності даної роботи можуть бути обґрунтовані у подальших дослідженнях учених.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кардаш Н.В. Підготовка майбутніх учителів обслуговуючої праці до організації самостійної роботи учнів у процесі вивчення художніх ремесел : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 " Теорія та методика трудового навчання" / Н.В. Кардаш. – К., 2006. – 20 с.
2. Левченко Н.Г. Педагогічні умови формування фахових понять з кулінарії у майбутніх вчителів технологій / Н.Г. Левченко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи 22 – 24 жовтня 2009 р. – Хмельницький. – С. 174 – 178.
3. Левченко Н.Г. Модель формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання / Н.Г. Левченко // Матеріали міжнар. науково-методичної конференції "Теоретико-методологічні аспекти професійної і технологічної освіти" (4 жовтня 2012 р., Полтава). – Полтава, 2012 – С. 125 – 129.
4. Назаренко Т.Г. Розвиток творчого мислення учнів як одна з необхідних умов формування соціально-економічних понять / Т.Г. Назаренко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Збірник наукових праць. Випуск 17. – Київ-Запоріжжя, 2000. – С. 58 – 62.
5. Пелагейченко М.Л. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до організації проектної діяльності учнів основної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 "Теорія та методика трудового навчання" / М.Л. Пелагейченко. – К., 2006. – 20 с.

Левченко Н.Г.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ПРОВЕРКА ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ БАЗОВЫХ ПОНЯТИЙ ПО ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМУ ПРОФИЛЮ ОБУЧЕНИЯ

В статье представлены этапы экспериментирования технологии формирования у старшеклассников базовых понятий по технологическому профилю обучения; определены

показатели, критерии и уровни; показаны результаты экспериментальной апробации указанной технологии; сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: базовые понятия, технологический профиль, старшеклассники, технология формирования понятий.

Levchenko N.G.

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF IMAGING TECHNOLOGIES IN SENIOR BASIC CONCEPTS OF THE TECHNOLOGICAL PROFILE OF THE TRAINING

The article presents the stages of experimentation imaging technologies in senior basic concepts of the technological profile of the training; identify indicators, criteria and levels; shows the results of experimental testing of this technology; the appropriate conclusions.

Key words: basic concepts, technological profile, high school students, the technology of forming concepts.

УДК 811.161.2:371

Окуневич Т.Г.

ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МОРФОЛОГІЇ

Стаття присвячена актуальним питання розвитку мовлення учнів, основу якого становлять психологічні закономірності мовленнєвої діяльності, спрямовані на розкриття внутрішніх ресурсів особистості учня, виявлення вже закладених у ньому потенційних можливостей, забезпечення пріоритетного розвитку дитини.

Ключові слова: психологічні особливості, комунікативні вміння, особистість учня, мовленнєва діяльність, мовленнєва компетенція, мова, мовлення, психічний розвиток підлітків.

Однією з найважливіших і актуальних проблем сучасної методики викладання української мови в загальноосвітній школі є проблема формування комунікативної компетентності школярів, зокрема мовної і мовленнєвої.

Мовлення – це своєрідна форма пізнання людиною предметів, явищ дійсності та засіб спілкування людей між собою. Розвиток мовлення в дитини – це процес оволодіння рідною мовою, умінням користуватися нею як засобом пізнання навколишнього світу, засвоєння досвіду, набутого людством.

Мова формує людську духовність, відчуття краси слова й образу. Рідне слово є знаряддям для кожної людини. В.Сухомлинський писав: "Тільки той може досягнути своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки й пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини..."

Проблеми розвитку мовлення почали висвітлюватися в педагогічній літературі ще в 20–30 роках двадцятого століття. Необхідність удосконалення мовлення школярів усвідомлюється в методиці давно, проте ця проблема ще не знайшла своєї комплексної теоретико-практичної реалізації. Протягом останніх десятиліть формування мовленнєвої компетентності учнів розглянуто в таких аспектах: основні закономірності розвитку мовлення (І. Зимня, Т. Ладиженська, О. Леонт'єв, М. Львов, М. Пентиліук, М. Стельмахович, Л. Федоренко та ін.); розробка мовного компонента загальноосвітньої підготовки учнів (О. Біляєв, М. Вашуленко, Є. Голобородько, І. Гудзик, С. Караман, В. Мельничайко, Г. Михайловська, Л.Скуратівський, О. Хорошковська, Г. Шелехова та ін.); збагачення словника учнів (Н. Голуб, Т. Коршун, Л. Кутенко, Т. Левченко, В. Мельничайко та ін.).